

J. ZMIGRODSKI FOND TRÜ TEADUSLIKUS RAAMATUKOGUS

R. Parmas

TRÜ Teaduslik Raamatukogu

Joseph Zmigrodski (1858—1936) kuulub möödunud sajandivahe- tuse Tartu teatrielu omapärasteimete kujude hulka, ehkki tema nimi laiemale üldsusele on jäänud peaaegu tundmatuks.

Zmigrodski pärines Peterburis asuvast poola perekonnast. Kõr- gema hariduse omandas ta Tartu ülikoolis, kus õppis algul arsti- teadust (1880—1883), hiljem vene keelt ja kirjandust (1884— 1887).¹ Lõpetanud ülikooli kandidaadikraadiga vene keele ja kir- janduse alal, tegutses ta rea aastate vältel pedagoogina õpetajate seminaris, Kollmanni gümnaasiumis ja kubermangugümnaasiu- mis.² Saavutanud päranduse teel ainelise kindlustatuse, loobus ta kutsetööst ja pühendus teda juba nooruses huvitanud teatrilasele ja kirjanduslikule tegevusele.³

Zmigrodski huvidering on olnud äärmiselt lai ja mitmekesine. Huvi ajaloo ja kirjanduse vastu lülitas ta tihedalt 1897. a. Tartu ülikooli juures asutatud teaduslik-kirjandusliku ühingu (Учено- литературное общество) tegevusse. Ühingu, mille liikmeskond koosnes peamiselt ülikooli professorkonnast ja Tartu koolide õpeta- jatest, seadis oma eesmärgiks teostada uurimisi eeskätt ajaloo, kirjanduse ja õigusteaduse vallas ning tutvustada neid ühingu koosolekutel.⁴ Alates 1902. aastast kuulub ka Zmigrodski ühingu liikmete hulka ja on siitpeale ühingu tegevuse lõpuni (1917) sel- lest nõukogu liikmena väikeste vaheaegadega osa võtnud.⁵

Ühingu on Zmigrodski esinenud terve rea lühemate või ula- tuslikumate ettekannetega, mis on avaldatud ühingu väljaannetes, peale nende kaasaegses ajakirjanduses ja levitatud ka separaati-

¹ Personal d. K. Universität zu Dorpat 1880—1887, Dorpat 1880—1887.

² A. Hasselblatt u. G. Otto, Album Academicum d. K. Universität Dorpat, Dorpat 1889, lk. 772, Nr. 10 878.

³ Joseph Zmigrodski. — «Deutsche Zeitung» 1936, 11. Jan.

⁴ Сборник Учено-Литературного Общества при И. Юрьевском универ- ситете, т. 1, 1898, lk. 7.

⁵ Vt. sealsamas, т. 6—23, 1903—1917.

dena.⁶ Neile lisanduvad veel paar kirjandusalast kirjutist⁷ ja lühe-
mat ajaloolast artiklit⁸ ta eluaastate lõpul.

Sellega vahest ehk piirdubki Zmigrodski publikatsioonide loe-
telu, mis oma võrdlemisi ahta ulatusega ei tarvitse siiski lõplikult
iseloomustada tema uurimuslikku tegevust. Kalduvus ajaloolas-
tele otsingutele peegeldub mõnevõrra juba loetletud artiklites, ent
teostub lõppakordina aastate vältel kulgenud töös Tartu bürger-
meistri J. J. Sahmeni (1700—1769) dokumentidekogu uurimises.
Sahmeni mitmekõiteline kogu koosneb rohketest Tartu ajalugu
valgustavatest originaaldokumentidest ja nende koopiatest⁹, seal-
hulgas ulatuslikumaid on poola aega peegeldav kaheosaline «Das
alte Dorpat...»¹⁰ aastatest 1759—1764. Nimetatud kogu on olnud
Zmigrodski eriliseks huviobjektiks: kõite esimene osa on tema
poolt varustatud rohkete täiendavate märkustega dokumentides
nimetatud isikute ja sündmuste kohta, kogu kõide on aga varusta-
tud ajavahemikul 1926—1929 koostatud üksikasjaliku isikunimede
ja aineregistriga 46 lehel.¹¹

Valdavama osa oma energiast, armastusest ja muuhulgas ka
varandusest pühendas Zmigrodski teatrilasele tegevusele. Juba
nooruses tundis ta kutsumust esineda laval ja üliõpilaspõlves täitis
ta rida näidendiosasid.¹² Oma andumuse ja unistused realiseeris
Zmigrodski 1892. a. teatrihoone ehitamisega Kalevi tänavale vene
kirjaniku V. A. Sõllogubi endisele krundile (praegu Tartu Rajooni
Kultuurimaja). Ülikooli arhitekti R. Guleke plaanide kohaselt val-
minud hoone oli avara ja õnnestunud sisearhitektuuriga ning kujun-
es Tartu moodsaimaks ja suurimaks, ainsaks spetsiaalseks teatri-
hooneks, mis pidi pakkuma soodsaid esinemisvõimalusi kohalikku-

⁶ И. Змигродский, Гоголь на сценах города Юрьева Лифляндской губернии. — Sealsamas, т. 6, 1903, lk. 5—35.

И. Змигродский, О произведении Жуль Верна «Un drame en livonie». — Sealsamas, т. 10, 1906, lk. 50—92.

И. Змигродский, Город Юрьев Лифляндской губернии и Высочайший Манифест 14 декабря 1766 года. — Sealsamas, т. 12, 1907, lk. 129—186; т. 13, 1908, lk. 173—240; т. 14, 1909, lk. 81—190.

И. Змигродский, Об одной книге из библиотеки Наполеона I. — Sealsamas, т. 16, 1910, lk. 41—50.

И. Змигродский, О наказе города Юрьева в XVIII столетии. — Sealsamas, т. 23, 1917, lk. 129—159.

⁷ И. Змигродский, «Сборник статей для чтения, пересказа и заучивания наизусть...» Рецензия. — «Прибалтийский листок» 1894, № 1—3.

И. Змигродский, Памяти В. А. Жуковского. Юрьев, 1902.

⁸ J. Zmigrodski, Ein Eingessandt zu den Schlussbetrachtungen über den «Opferstein». — «Dorpater Zeitung» 1931, 13. Juni.

J. Zmigrodski, Vor 150 Jahren. Erster Anlauf zur Bildung einer «bürgerlichen Clubbe». Aus den Dorpater Stadtprotokollen. — Sealsamas, 1931, 7. Nov.

⁹ Eesti biograafiline leksikon III, Tartu 1928, lk. 444.

¹⁰ ENSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (RAKA), f. 995, nim. 1, s.-ü. 27 855.

¹¹ RAKA, f. 995, nim. 1, s.-ü. 27 856.

¹² J. Zmigrodski, Kurze Chronik eines Theatergebäudes. TRU Teadusliku Raamatukogu käsikirjade osakond (TRKO), Zmigr. 66, l. 7.

dele isetegevuslastele ja külalistruppidele.¹³ Järgnevatel aastatel ongi tänu Zmigrodski Uuele Teatrile teostunud terve rida külalis-etendusi eeskätt Peterburi teatrite tookord vägagi silmapaistvate näitlejate poolt, nagu V. Dalmatov, G. Fedotova, M. Pissarev jt.¹⁴ Viimased osutasid vaieldamatult suure teene klassikalise näitekirjanduse tutvustamisel Tartu publikule seniste mitmeti väheväärtuslike kohalike etenduste kõrval Saksa Käsitööliste Seltsi Suve-teatris. Samaaegselt vene teatri suurkujudega on Uues Teatris esinenud ka terve rida Tartu isetegevuslasi (Miina Härma laulukoos, «Vanemuise» selts, vene üliõpilased) ja külalisi Lätist, Poolast ning mujalt. Uue Teatri tegevusest pakub olemasoleva trükitud materjali kõrval (kohalikus ajakirjanduses ilmunud lühiartiklid) huvitavat pilti ka Zmigrodski arvatavasti 1930. a. koostatud käsikiri — värssjutustus teatri ajaloost, mis kannab muuseas üsnagi iroonilist alapealkirja «Zum zwanzigjährigen Jubiläum seines Nichtbestehens»¹⁵ ja kajastab nii teatri kui ka sellele lähedal seisnud isikute käekäiku teatri asutamisest alates. Nii käsikirjas kui ka kaasaegses ajakirjanduses peegeldub ilmekalt Uue Teatri paraku ebavõrdne võitlus oma olemasolu pärast kohalike saksa seltsidega. Opositsioon saksa ringkondadega, lõhenemine Tartu küllaltki rohkearvulises vene seltskonnas tingisid teatri vähese külalastatavuse, mida omakorda põhjustas ka teatrihoone suhteliselt tagasihoidlik kasutamine kohalike isetegevuslaste poolt. Zmigrodski sattuski järk-järgult suurematesse ainelistesse raskustesse ja pärast mitmekordseid asjatuid katseid õnnestus tal teatrihoone müüa 1909. a. «Ressource» seltsile.¹⁶

Siitpeale jätkus Zmigrodski tegevus üsnagi tagasihoidlikes avaldustes. Ajavahemikul 1911—1917 töötas ta ülikooli raamatukogus algul kantseleiametnikuna, hiljem raamatukoguhoidja vanemabina.¹⁷ Kaotanud I maailmasõja ajal oma varandused, elas ta kuni elu lõpuni tagasitõmbunud üksiklasena, elatudes peamiselt oma raamatukogu ja mitmesuguste kollektsoonide müügist.¹⁸

* * *

¹³ G. N [a e l a p e a], Jooni Tartu teatriajaloost. — «Olion» 1931, nr. 5/6, lk. 225—226.

¹⁴ L. Kr ig u l, Eesti teatri sidemeist vene teatriga. — Eesti Nõukogude Teater II, Tallinn 1956, lk. 142—165.

¹⁵ J. Z m i g r o d s k i, Kurze Chronik eines Theatergebäudes. TRKO, Zmigr. 66.

¹⁶ J. Z m i g r o d s k i, Kurze Chronik eines Theatergebäudes. TRKO, Zmigr. 66, l. 24.

¹⁷ Личный состав И. Юрьевского Университета 1911—1916, Юрьев 1911—1916.

¹⁸ В. А л е к с е е в, Иосиф Иосифович Змигродский. — «Вести дня» 1936, 9 янв.

Zmigrodski järelejäädud ja teadaolevad materjalid iseloomustavad teda kui mitmekesiste huvidega kollektsionääri. Tema teatricalaseid, ajaloolise sisuga jm. raamatuid leidub rohkesti nii endise Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogus, TRÜ Teaduslikus Raamatukogus, ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumis kui ka paljudes erakogudes, kuhu nad on sattunud võrdlemisi pika aja vältel ostude ja annetuste teel. Rohkesti on Zmigrodski huvi paelunud nii ühiskondlik-poliitilise, ajaloo- kui ka kirjandusala sisuga artiklid kaasaegses ajakirjanduses. Kogutud ajaleheväljalõikeid on ta tähelepanuväärse täpsuse ja korrektsusega korraldanud üksikuteks vihikuteks või tsükliteks ja neid leidub rohkesti nii Teaduslikus Raamatukogus kui ka Kirjandusmuuseumi fondides.

Huvi Tartu ajaloo vastu on Zmigrodskit innustanud arvatavasti sajandivahetusel koostama fotoalbumit Tartu tähtsamatest tänavatest ja hoonetest.¹⁹ Album koosneb 94-st tehniliselt igati õnnestunud fotost, mis pakuvad väärtuslikku ja huvitavat pilti tolleaegse Tartu üldilmest. Iga foto, s. o. iga maja või hoonetegrupi (jäädvustatud on ka ühiskondlik-poliitilisi sündmusi, nagu 1906. a. duumavalimised ülikooli aulas) on koostaja varustanud korrektse kirjeldusega nende ajaloost ja omanikest, milleks ta on andmeid kasutanud mitmesugustest teatmeteostest, ajaloalastest uurimustest ja arhiividokumentidest (leidub sissekandeid ka 1930-ndate aastate daatumitega). Sageli on siia juurde lisatud ka fotod majade valdajatest või nendes elanud tähelepanuväärsetest isikutest. Kollektiooni on ta 1935. a. müünud Eesti Rahva Muuseumile.

Zmigrodski teatricalased kollektsioonid jagunevad seni teadaolevail andmeil ENSV TA Etnograafia Muuseumi, ENSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi ja TRÜ Teadusliku Raamatukogu vahel. Silmapaistev on nende materjalide hulgas Saksa Käsitöölise Seltsi Suveteatri fotokogu²⁰, mis sisaldab 285 fotot Suveteatri hoonetest, näitlejatest, lisaks kaasaegsetest kirjanikkudest ja heliloojatest. Fotod on Zmigrodski omandanud sajandi algul surnud endiselt Suveteatri näitlejalt A. Techilt, korraldanud need lühikest aega enne oma surma albumiks ja müünud Saksa Käsitöölise Seltsile, kust see koos seltsi teiste materjalidega anti üle praeguse Etnograafia Muuseumi valdusse.

ENSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi fondides säilitatakse Zmigrodski enda poolt koostatud ajaleheväljalõigete, kuulutuste, afišide jne. mappi²¹, mis sisaldab materjali ajavahemikust 1885—1913 ja peegeldab tema enda teatricalast tegevust nii Uues Teatris kui ka paljudel isetegevusõhtutel.

TRÜ Teadusliku Raamatukogu käsikirjade osakonnas leiduvad Zmigrodski materjalid moodustavad ulatuslikuma osa ta kollekt-

¹⁹ ENSV TA Etnograafia Muuseum (EM), fotokogu nr. 738.

²⁰ EM, fotokogu nr. 921.

²¹ RAKA, f. 4015, nim. 1, s.-ü. 4.

sioonidest²², hõlmates ajavahemikku 1794—1930. Omandatuna peamiselt 1923. a. ostu teel, pakuvad need kokku 10 934 lehel mitmekülgseid ja põhjalikult läbitöötatud andmeid eeskätt Tartu teatrielust möödunud sajandi 50-ndatest aastatest kuni käesoleva sajandi esimese kümnendini. Eriti põhjalikult peegeldub siin Tähtvere mõisa kõrtsi asunud nn. teatri «Novum» repertuaar, Saksa Käsitöölise Seltsi Suveteatri (Sommertheater des Deutschen Handwerker-Verein), Talveteatri (Winter-Theater) ja Zmigrodski Uue Teatri (Новый театр) tegevus. Ainult üksikute ajaleheväljalõigete näol on esindatud «Vanemuise» seltsi tegevus, ilmselt tingitud kolleksionääri eesti keele mittetundmisest. Kõikide nimetatud teatrite kohta on Zmigrodski koostanud mitmesuguseid kartoteeke, milles peegeldub eeskätt teatrite repertuaar (nii kronoloogiliselt kui ka alfabeetiliselt), aga samuti on sinna märgitud ka teatrites esinenud näitlejad. Kartoteekide materjale täiendavad paralleelselt rohkearvulised ja ammendavad väljakirjutused, väljalõiked ja fotokoopiad kaasaegsetest ajalehtedest ja ajakirjadest, mis on korraldatud tähelepanuväärse korrektsusega ja varustatud täpsete bibliograafiliste aadressidega. Väärtuslikuks lõiguks Zmigrodski materjalide hulgas on nii originaalsed kui ka fotokopeeritud afišid kirjeldatud teatrite enamiku etenduste kohta. Afišside ja kavalehtede kogu on kolleksionäär täiendanud veel paljude ühikutega sajandi lõpu Peterburi teatrite, mitmesuguste kohapealsete isetegevuslike etenduste, aga samuti ka Tallinna ja teiste linnade teatrietenduste osas. Kahjuks moodustavad need sisult juhusliku tsükli. Samuti kannavad juhuslikku ilmet väljakirjutused peamiselt kohalikkudest saksa ajalehtedest teatritegevuse kohta Viljandis, Narvas, Pärnus, Võrus, Riias, Liibavis, Miitavis ja mujal.

Kogu fond jaguneb materjali laadi järgi nelja gruppi: 1) kartoteegid, 2) afišid, kavalehed, kuulutused ja kutsed, 3) ajaleheväljalõiked ja 4) mitmesugused käsikirjalised ja muud materjalid. Niisuguse jaotuse on põhjistanud materjali säilitamistingimused ja ka Zmigrodski enda poolt grupeeritud ühikud. Säilitamisühikud, mille arv fondi piires ulatub 67-ni, on põhiliselt moodustatud juba kolleksionääri enda poolt ja järjestatud kronoloogiliselt. Kui võrd üksikud säilitamisühikud peegeldavad üksikute teatrite repertuaari, näitlejate koosseisu, lavastuste kriitikat ajakirjanduses jne., annab kronoloogiline järjestus pildi teatrite tegevusest ajaloolisest aspektist. Kronoloogiliselt on järjestatud materjal ka säilitamisühikute piires, välja arvatud repertuaari alfabeetiliselt abikartoteegid (Zmigr. 2, 7, 9, 11), mis hõlbustavad teiste samasisuliste kartoteekide kasutamist.

Üksikasjalikuma pildi TRÜ Teaduslikus Raamatukogus leiduvast Zmigrodski fondist annab järgnev annoteeritud nimestik.

²² TRKO, Zmigr. 1—67.

KARTOTEEGID

- Zmigr. 1. «Novumi» repertuaar 29. V 1860 — 31. VII 1862, 28. V 1864 — 22. VIII 1869. 735 l.
- Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on märgitud näidendi pealkiri (autor ja muud andmed sageli puuduvad) ja (esi)etenduse kuupäev. Järjestus on kronoloogiline ja grupeeritud aastate kaupa. Osa sedeleid on varustatud Zmigrodski märkustega (punase tindiga): «Gewesen», «Gewesen, hübsches Stück, Sudhaus spielt schön», «Kein Beifall» jne.
- Zmigr. 2. «Novumi» repertuaar 1858—1869. 430 l.
- Sedelid (10,5 × 13,5 cm) on varustatud lavateose täpse kirjega (autor, pealkiri, alapealkiri) ja etenduste (ka kordusetenduste) kuupäevadega. Sedelid on järjestatud pealkirjade järgi alfabeetiliselt ja sageli varustatud täiendavate märkustega etenduse kohta, näitlejate austamisõhtute jm. kohta.
- Zmigr. 3. «Novumi» repertuaar 15. VI 1869 — 24. VIII 1869. 23 l.
- Sedelid (10,5 × 13,5 cm) annavad näidendi täpse kirje, (esi)etenduse kuupäeva ja mõningaid andmeid peaosaliste kohta. Järjestatud kronoloogiliselt. Iga sedel on varustatud märkusega: «Theater in «Novum». 1869. Dir. Franziska Liebisch.»
- Zmigr. 4. «Novumi» näitlejad 1858.—1869. a. 286 l.
- Igal sedelil (13,5 × 21,5 cm) on märgitud näitleja nimi (sageli ilma initsiaalideta, mõnikord aga andmetega näitleja päritolu kohta), esinemise daatum ja näidendiosa nimi. Kõik andmed on esitatud kronoloogiliselt, näit.:
Meyer, Fil
[18] 59, VII : 12 Aennchen, 10 Hedvig, 13 ein Page jne.
või
Sudhaus, Mathilde, Frl: vom Stadttheater zu Mainz.
[18] 59, VII : 26 Iduna, 29 Jane Eyre, 31 Clotilde.
VIII : 2 Regina Formann, 4 Preciosa jne.
Sedelid on järjestatud alfabeetiliselt.
- Zmigr. 5. «Novumi» kavaletede fotokoopiad ja etenduste osatäitjad 29. V 1858 — 3. IX 1869. 480 l.
- Sedelitele (21,5 × 13,5 cm) on kleebitud «Novumi» afišside ja kavaletede fotokoopiad (esi- ja kordusetenduste kohta). Kui afišsidel vastavad andmed puuduvad, siis on sedelitel märgitud iga etenduse kohta eraldi osalised ja osatäitjad. Sedelid on järjestatud esietenduste järgi kronoloogiliselt.
- Zmigr. 6. Etendused Käsitöölise Seltsis 10. VII 1869 — 28. VIII 1869. 15 l.
- Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on märgitud etenduse kuupäev ja teose pealkiri, järjestatud kronoloogiliselt. Osal sedelitel on Zmigrodski märkused: «Gewesen», «Handwerkerverein», «3 sehr hübsche Stücke, das letzte besonders» jne.
- Zmigr. 7. Etendused Käsitöölise Seltsis 10. VII 1869 — 28. VIII 1869. 16 l.
- Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on peale näidendi täpse pealkirja ja etenduste datumite märgitud: «Dorpatser Handwerkerverein. Открытая сцена. 1869. Franziska Liebisch». Sedelid on järjestatud pealkirjade alfabeedis.

Zmigr. 8. Suveteatri uuslavastused 1878.—1903. a. 26 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on märgitud aasta, märkus «Нов. пьесы» ja selle järel aasta jooksul lavale tulnud näidendid pealkirjade alfa-beedis. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

Zmigr. 9. Suveteatri repertuaar 1870.—1903. a. 2295 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on antud näidendite enam-vähem täpne kirje ja etenduste daatumid. Sedelid on järjestatud pealkirjade alfa-beedis.

Zmigr. 10. Suveteatri repertuaar 26. IV 1892 — 1. IX 1899. 44 l.

Iga aasta piirides on sedelil (9,5 × 18,5 cm) antud kronoloogilises järjestuses etenduste daatumid ja lavateoste pealkirjad, kusjuures esietendus on alla kriipsutatud. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

Zmigr. 11. Viitesedelid «Novumis» ja Suveteatris lavastatud näidendite teistele pealkirjadele. 191 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on märgitud näidendite muudetud või kahekordse pealkirja teine pealkiri viitega esimesele pealkirjale, mille järgi sedelid on järjestatud Zmigr. 2, 7 ja 9. Sedelid on järjestatud alfabeetiliselt.

Zmigr. 12. Suveteatri repertuaar ja näidendite osatäitjad 21. VI 1870 — 3. IX 1886. 376 l.

Sedelitel (21,5 × 13,5 cm) on näidendi täpne kirje ja näidendi tegelaste nimed koos osatäitjatega. Igal sedelil on eraldi registreeritud näidendi esietendus ja kordusetendus ühe hooaja vältel. Järjestus kronoloogiline.

Zmigr. 13. Lühiettekanded Käsitöölise Seltsis ja Suveteatris 28. VIII 1869 — 1. IX 1903. 123 l.

Sedelitel (13,5 × 10,5 cm) on registreeritud mitmesuguse kavaga õhtute repertuaar: laulud, tantsud, muusikalised ettekanded, deklamatsioonid jne. Igal sedelil on märgitud ettekantud teose või lühipala pealkiri, kusjuures täpsem määrang ja iseloomustus sageli puuduvad. Edasi järgneb ettekande daatum, vahel harva ka esineja nimi, kella-aeg ja koht. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

Zmigr. 14. Märkmed Suveteatri lavastuste esitamissageduse kohta umb. 1870.—1881. a. 18 l.

Mitmesuguste märkmetega lehed (13,5 × 21,5 cm), millel leidub statistilisi andmeid Suveteatri repertuaari kohta. Kolm lehte on varustatud pealkirjaga «In der zwölfjährigen Theaterperiode wurden wiederholt, aufgeführt und zwar» ja sellele järgnev näidendite loetelu vastavalt nende esitamissagedusele. Loetelu lõpus on märgitud nimi E. Toepffer ja daatum dets. 1881.

Zmigr. 15. Suveteatri näitlejad 1870.—1881. a. 11 l.

Üksikutele lehtedele (13,5 × 21,5 cm) on registreeritud aastate kaupa Suveteatri näitetrupi koosseis: on antud hooaja kestuse daatumid ja eraldi mees- ja naisnäitlejate nimestikud. Iga üksiku näitleja puhul on näidatud ka tema osatäitmiste iseloom, näit.: «I Soubrette», «jüng. komische Rollen», «I Liebhaberin u. Heldin», «kleine Rollen» jne. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

Zmigr. 16. Talveteatri repertuaar 16. XII 1887 — 5. III 1894. 29 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on märgitud teose enam-vähem täpne kirje ja esitamise daatumid. Iga sedel on hilisemate juurdekirjutuste näol varustatud lühendiga «W.-Th.», lavastuse aasta ja teatridirektori nimega. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

Zmigr. 17. 3. IX 1869. a. õhtu kava «Ressource's». 7 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on märgitud ühe õhtu repertuaar ühe nimetuse all «Theatralisch-deklamatorische Abend-Unterhaltung der Kaiserlichen Hofschausp. Fr. Auguste Baison unter Mitwirkung verschiedener Theater-Mitglieder».

Zmigr. 18. Külalistendused «Bürgermusses» ja Uues Teatris 4. IV 1895 — 9. II 1903. 10 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on registreeritud liliputlaste trupi, Tallinna linnateatri, Tallinna ooperiansambli ja Ibseni teatri rahvusvahelise ringreisi etendused. On antud lavateose võrdlemisi täpne kirje, esinenud trupp, esinemiskoht ja esinemise daatum. Viimase järel esineb mitmesuguseid märkusi näit. kellaaja, esietenduse jne. kohta. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

Zmigr. 19. Uue Teatri repertuaar 8. XII 1892 — 5. VIII 1908. 245 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on registreeritud näidendid, ulatuslikumad muusikalised ettekanded, deklamatsioonid jne. Ettekannete võrdlemisi täpse kirje järel on antud esitamise daatumid ja esinejad. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt ühtses järjestuses, sõltumata ettekannete žanrist.

Zmigr. 20. Muusikalised ettekanded Uues Teatris 31. I 1893 — 23. X 1907. 72 l.

Sedelitel (10,5 × 13,5 cm) on registreeritud muusikalised soloettekanded ja instrumentaalansamblike esinemised. On antud esitatud pala täpne kirje, daatum ja märkused esinejate ja esinejate kollektiivide kohta. Sedelid on järjestatud kronoloogiliselt.

AFISID, KAVALEHED, KUULUTUSED JA KUTSED

Zmigr. 21.	Suveteatri afišid 8. VII 1890 — 25. VIII 1896.	60 l.
Zmigr. 22.	„ „ 1. V — 1. IX 1897.	89 l.
Zmigr. 23.	„ „ 19. IV — 1. IX 1898.	109 l.
Zmigr. 24.	„ „ 18. IV — 1. IX 1899, 24. V — 23. VIII 1900.	114 l.
Zmigr. 25.	„ „ 1. V — 31. VIII 1901.	105 l.
Zmigr. 26.	„ „ 1. V — 31. VIII 1902.	109 l.
Zmigr. 27.	„ „ 1. V — 19. VIII 1903.	122 l.
Zmigr. 28.	„ „ 2. V — 31. VIII 1904.	99 l.
Zmigr. 29.	„ „ 1. V — 5. IX 1905.	90 l.
Zmigr. 30.	„ „ 30. IV — 9. IX 1906.	119 l.
Zmigr. 31.	„ „ 29. IV — 31. VIII 1907.	215 l.
Zmigr. 32.	„ „ 1. V — 14. IX 1908.	166 l.
Zmigr. 33.	„ „ 1. V — 1. IX 1909, 25. VI 1911, 24. VI ja 21. VII 1912.	230 l.

Zmigr. 21—33. Suveteatri afišide kogu, korraldatuna hooegade kaupa kronoloogiliselt, ei ole kogu ulatuses täielik. Aastast 1890—1896 on kogutud ainult üksikuid afišse, aastad 1897—1900, 1905, 1907—1912 on esindatud väiksemate lünkadega, kuna hooajad aastast 1901—1904 ja 1906 on peegeldatud täielikult.

- Zmigr. 34. Miina Härma kontsertide, «Estonia» külalisetenduste, «Vanemuise», «Ugaunia», Tartu Näitekunsti Edendamise Seltsi, Ev. Noortemeeste Seltsi ja Peterburi eesti seltside õhtute kuulutused, kavalehed ja afišid 21. VIII 1894 — 30. IV 1915. 46 l.
- Zmigr. 35. Tartu üliõpilaste ja üliõpilasseltside isetegevusõhtute ja kontsertide kavalehed ja afišid 23. II 1894 — 19. XI 1922. 31 l.
- Zmigr. 36. Tartus toimunud külaliskontsertide, koolide ja teiste vene- ja võõrkeelsete isetegevusõhtute kavalehed ja afišid 16. III 1890 — 22. I 1922. 96 l.
- Zmigr. 37. Tartus ja Elvas toimunud kino- ja tsirkuseetenduste reklaamid ja afišid 20. IX 1891 — 30. VIII 1913. 27 l.
- Zmigr. 38. Tartu Vene Draamateatri ja teiste kutseliste vene näitetruppide Tartus toimunud külalisetenduste kavalehed ja afišid 18. XI 1890 — 15. VIII 1923. 64 l.
- Zmigr. 39. Vene seltsi «Rodnik», sõjaväeosade ja teiste Tartus toimunud venekeelsete isetegevuslike teatrietenduste, kontsertide ja kirjandusõhtute kavalehed ja afišid 5. II 1887 — 15. VIII 1917. 95 l.
- Zmigr. 40. Talveteatri, saksakeelsete isetegevusõhtute ja saksa teatrite Tartus toimunud külalisetenduste jm. kuulutused, kutsed, kavalehed ja afišid 7. III 1892 — 27. VII 1918. 101 l.
- Zmigr. 34—40. Juhuslikku laadi kogu, koosneb suureformaadilistest müürilehtedest, trükitud kavalehtedest ja käsikirjalistest peokuulutustest. Korraldatud kronoloogiliselt.
- Zmigr. 41. Peterburi teatrite ja Peterburis toimunud külalisetenduste kavalehed ja afišid 5. IX 1874 — 12. II 1913. 107 l.
- Zmigr. 42. Riia teatri- ja tsirkuseetenduste, Oudova Eesti Kooli Seltsi ja teiste Oudova teatri- ja peoõhtute kuulutused, kavalehed ja afišid 17. VII 1881 — 25. VIII 1913. 45 l.
- Zmigr. 43. Dresdeni, Badeni, Frankfurdi, Berliini jt. saksa, prantsuse ja poola teatrite kavalehed, afišid jm. teatrialased trükised 10. XI 1870 — 8. VIII 1892. 76 l.
- Zmigr. 44. Vene- ja saksakeelsed ajalehed teatri-, repertuaari- ja lavatehniliste küsimuste kohta, näitlejate, rekvisiitide ja teatrikirjanduse reklaamid, kostüümikavandid, Tartu Suveteatri almanahhid, noodid, laulutekstid jm. teatrialased trükised umb. 1883—1917. 71 l.
- Zmigr. 41—44. Juhuslik kogu trükitud materjalidest. Korraldatud kronoloogiliselt.
- Zmigr. 45. «Novumi», Suveteatri ja Lasteteatri etenduste, Schumanni saalis, «Akadeemilises Musses», «Ressource's» jm. korraldatud õhtute kavalehtede, teatrialaste kuulutuste ja kutsete fotokoopiad 9. IV 1804 — 23. IV 1903. 78 l.
- Ilmselt juhuslik materjalikogu, osalt esineb nende hulgas Zmigr. 46 dublette. Järjestatud kronoloogiliselt.
- Zmigr. 46. «Novumi» ja Suveteatri etenduste, «Bürgermusses» ja mujal korraldatud õhtute kavalehtede, kutsekaartide jm. fotokoopiad 28. IX 1849 — 23. IV 1903. 66 l.

Fotokoopiad on kleebitud üksikult kartongile (22 × 28 cm), kusjuures kahepoolsed trükised on esindatud mõlemapoolse fotokoopiaga. Enamiku trükiste originaalsuurus on märgitud kartongile, sageli isegi trükise värvitoon. Järjestatud kronoloogiliselt.

- Zmigr. 47. Uue Teatri, Suveteatri, «Bürgermusse», Schumanni ja Reinholdi saalide, ülikooli aula jt. Tartu, Viljandi, Pärnu ja Valga seltside saalide plaanid ja mõõdud, Tallinna eesti teatri- ja kontserdihoone projektide võistluse tingimused, Uue Teatri saali üüritingimused. 40 l.
Trükitud materjal, mõõtude osas paar käsikirjalist lehte.
- Zmigr. 48. Suveteatri, Uue Teatri, «Bürgermusse» jt. peoõhtute kutsekaardid, piletid jm. pisitrükised. 74 l.
Juhuslik kogu pisitrükiseid.

AJALEHEVÄLJALÕIKED

- Zmigr. 49. Väljakirjutused ja artiklite fotokoopiad Suveteatri kohta ajalehtedest «Neue Dörptsche Zeitung» 24. II 1870 — 7. IX 1879, «Dörptsche Zeitung» 18. II 1870 — 13. VIII 1871 ja «Dorpater Stadtblatt» 9. I 1877 — 8. IX 1877. 304 l.
Materjal on grupeeritud ajalehtede kaupa ja ühe nimetuse piirides kronoloogiliselt. Iga nimetuse lõpus on eraldi lehed bibliograafiliste ja muude märkustega. Kogu on täiendatud varem laialipillatud fotokoopiatega, mida on võrreldud originaalidega ja nende põhjal dateeritud.
- Zmigr. 50. Väljakirjutused ja väljalõiked Suveteatri kohta ajalehtedest «Neue Dörptsche Zeitung», «Zeitung für Stadt und Land», «Deutsche Bühnen-Genossenschaft», «Nordlivländische Zeitung» ja «Postimees» 8. V 1880 — 25. VI 1889. 279 l.
Analoogiline eelmisele. Suurem osa väljakirjutusi on ajalehest «Neue Dörptsche Zeitung», mujalt on üksikuid väljalõikeid. Materjalile lisandub üksikuid lehti bibliograafiliste märkuste ja märkustega repertuaari kohta. Täiendatud fotokoopiatega.
- Zmigr. 51. Väljalõiked Suveteatri kohta ajalehest «Nordlivländische Zeitung» 31. I — 1. XII 1900. 236 l.
- Zmigr. 52. Väljalõiked Suveteatri kohta ajalehtedest «Nordlivländische Zeitung» ja «St. Petersburger Herold» 20. IV — 6. XI 1901. 286 l.
- Zmigr. 53. Väljalõiked Suveteatri kohta ajalehtedest «Nordlivländische Zeitung», «Revaler Zeitung», «St. Petersburger Herold», «Revaler Beobachter», «Новое время», «St. Petersburgische Zeitung», «Rigische Rundschau» ja «Рижский вестник» 28. I — 28. XII 1902. 244 l.
- Zmigr. 54. Väljalõiked Suveteatri kohta ajalehtedest «Nordlivländische Zeitung» ja «Русь» 28. I 1903 — 29. VIII 1905. 235 l.

Zmigr. 51—54. Väljalõiked on korrektsed, kleebitud paberile. Valdavam enamik on ajalehest «Nordlivländische Zeitung», millest on kogutud ka kõige väiksemat informatsiooni (kuulutused jm.). Teistes ajalehtedes on ilmunud poleemilisi artikleid ja materjali külalisetenduste kohta. Kõik artiklid on varustatud täpsete bibliograafiliste andmetega ja märkustega. Materjali järjestus on ühtselt kronoloogiline.

- Zmigr. 55. Väljakirjutused Talveteatри kohta ajalehest «Neue Dörptsche Zeitung» 24. XII 1884 — 19. I 1890. 19 l.
- Zmigr. 56. Väljalõiked ja -kirjutused Tartu vene teatrietenduste ja kontsertide, vene seltsi «Родник» ja Uue Teatri tegevuse kohta ajalehtedest «Neue Dörptsche Zeitung», «Рижский вестник», «Колывань», «Дерпский листок», «Московские ведомости», «Театральный мирок», «Ревельские известия», «Revaler Zeitung», «Postimees», «Прибалтийский листок», «Театральные известия», «Новое время», «Olevik», «Nordlivländische Zeitung», «Бессарабеп», «Uus Aeg», «Прибалтийский край», «St.-Peterburgische Zeitung» ja «Rigasche Rundschau» 23. X 1890 — 10. V 1902 (6 esimest lehte dateerimata). 207 l.
- Zmigr. 57. Väljalõiked, väljakirjutused ja fotokoopiad «Novumi», Tartu isetegevuslike õhtute, kontsertide jt. teatri- ja muusikaalaste küsimuste kohta ajalehtedest «Neue Dörptsche Zeitung», «Dörptsche Zeitung», «Inland», «Рижский вестник», «Nordlivländische Zeitung», «Rigasche Rundschau» umb. 1866—1909. 96 l.
- Zmigr. 58. Väljakirjutused «Vanemuise» kohta ajalehest «Neue Dörptsche Zeitung» 28. III 1874 — 20. I 1880, märkmeid «Vanemuise» repertuaari kohta 1880—1891, «Vanemuise» hoone projekti ja ehitamise loa fotokoopiad 1899. a. 13 l.
- Zmigr. 59. Väljakirjutused ja väljalõiked Tallinna saksa teatri kohta ajalehtedest «Inland», «Dörptsche Zeitung», «Neue Dörptsche Zeitung», «Колывань», «Nordlivländische Zeitung», ajakirjast «Ruthenia» jt. teostest 1794 — 2. IV 1908. 37 l.
- Zmigr. 60. Väljakirjutused teatritegevuse kohta Viljandis, Narvas, Pärnus ja Võrus ajalehest «Inland» 3. I 1840 — 18. II 1862. 18 l.
- Zmigr. 61. Väljakirjutused, väljalõiked ja fotokoopiad Riia teatritegevuse kohta ajalehtedest «Abendblatt», «Rigisches Theaterblatt», «Inland», «Dörptsche Zeitung», «Neue Dörptsche Zeitung», «Zeitung für Stadt und Land», «Прибалтийский листок», «Рижский вестник», «Прибалтийский край», «Rigasche Rundschau», ajakirjast «Ruthenia» jt. teostest 1794 — I. IX 1905. 161 l.
- Zmigr. 62. Väljakirjutused ja fotokoopiad Volmari, Liißavi, Miißavi jt. provintsi-linnade teatritegevuse kohta ajalehtedest «Rigisches Theaterblatt», «Inland», «Neue Dörptsche Zeitung», «Прибалтийский край», ajakirjadest «Ruthenia» ja «Будильник» IX 1807 — 18. II 1900. 41 l.
- Zmigr. 63. Väljakirjutused ja väljalõiked Peterburi, Moskva jt. vene teatritegevuse ja lavatehniliste küsimuste kohta ajalehtedest «Петербургская газета», «Inland», «Московские ведомости», «Правительственный вестник», «St.Petersburger Herold», «Новости», «Новое время», «Новости сезона», «Мировые отголоски», «С.-Петербургские ведомости», «Рижский вестник», «Биржевые ведомости», «St.Petersburger Zeitung», «Русские ведомости», «Русь», «Наша жизнь», «Слово», «Nordlivländische Zeitung», «Rigasche Rundschau» jt. ajalehtedest ja ajakirjadest 9. II 1859 — 9. IV 1917. 145 l.
- Zmigr. 64. Väljakirjutused ja väljalõiked Berliini, Pariisi jt. välismaa teatrite, näitlejate jm. teatrilaste küsimuste kohta ajalehtedest «Neue Dörptsche Zeitung», «Новое время», «Zeitung für Stadt und Land» jt. ajalehtedest ja ajakirjadest 30. IV 1880 — 7. XII 1915. 148 l.

- Zmigr. 65. Väljalõiked haridus- ja kooliküsimuste, Tartu ülikooli, ühiskondlik-poliitiliste olude ja kirjanduse kohta ajalehtedest «Московские ведомости», «С.-Петербургские ведомости», «Россия», «Биржевые ведомости», «Русские ведомости», «Новое время», «Новости», «Rigasche Rundschau», «Рижский вестник», «Düna-Zeitung», «Русский вестник», «St.-Petersburger Herold», «Nordlivländische Zeitung» 31. V 1892 — 9. X 1904. 230 l.

Zmigr. 55—65. Ajalehematerjalide kogu ei pretendeeri ammenda-vusele. Järjestus iga säilitamisühiku piires on ühtselt kronoloogiline.

MITMESUGUSED KÄSIKIRJALISED JA MUUD MATERJALID

- Zmigr. 66. Uue Teatri ajalugu (käsikiri), juhuslikud kirjad, fotokoopiad, ümbrikud ja mitmesugused märkmed. 116 l.

Käsikiri «Kurze Chronik eines Theatergebäudes» on arvatavasti 1930. a. koostatud värsistatud ülevaade Uue Teatri ajaloost. Muu materjal on juhuslik ja mustandilise iseloomuga.

- Zmigr. 67. Näitlejate M. Rezunovi, E. Heuseri, G. Baisoni, L. Lehmanni, A. Vjaltseva, P. Popovi jt. fotod. 43 l.

Fotokogu on ilmselt juhuslik, suuremalt osalt tundmatute isikute portreed. Esineb mõningaid dublette Suveteatri fotoalbumi materjalidest (vt. käesolev töö, lk. 266).

ФОНД И. И. ЗМИГРОДСКОГО В НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ ТГУ

Р. Пармас

Научная библиотека ТГУ

Резюме

Иосиф Иосифович Змигродский (1858—1936) окончил в 1887 г. Тартуский университет со степенью кандидата наук по специальности «русский язык и литература», работал преподавателем в школах г. Тарту, а в 1911—1916 гг. в библиотеке университета. Одновременно он принимал активное участие в деятельности основанного при университете в 1897 г. «Учено-литературного общества». Его перу принадлежит ряд исследовательских работ в области литературы и истории.

К основному периоду деятельности И. И. Змигродского относится построение им первого специального театрального здания в Тарту и основание Нового театра, что создало хорошие условия для выступления любительских и гастрوليрующих трупп.

Фонд И. И. Змигродского, хранящийся в Научной библиотеке ТГУ, был приобретен библиотекой в основном в 1923 г. Фонд

состоит, главным образом, из театральных материалов — афиш и программ представлений, вырезок из газет, различных карточек, а также, в меньшей степени, из фотоснимков и фотокопий — всего 67 единиц хранения на 10 934 листах. Фонд дает довольно полную картину театральной жизни г. Тарту, начиная с 50-х годов прошлого и кончая первым десятилетием нынешнего столетия. В фонде с большой полнотой отражен репертуар театра «Новум», Летнего театра Немецкого ремесленного общества, Зимнего театра, Нового театра Змигродского, а также зарегистрирован репертуар представлений различных обществ и гастролировавших в тот период трупп.

Фонд И. И. Змигродского в настоящее время является единственным источником справочного материала для исследователей театральной жизни г. Тарту прошлого столетия, причем деятельность театра «Ванемуйне» в данном фонде не отражена.

Параллельно с театральными материалами фонд И. И. Змигродского содержит множество вырезок из газет по разным вопросам культурной жизни г. Тарту того времени и пр.

Интересен также альбом И. И. Змигродского, состоящий из 94 снимков важнейших зданий и улиц г. Тарту конца XIX — начала XX вв. (хранится в Этнографическом музее АН ЭССР) и множество газетных вырезок, отображающих историю, в частности историю культуры Прибалтийских стран (хранится в Литературном музее им. Фр. Р. Крейцвальда АН ЭССР).

J. ZMIGRODSKIS SAMMLUNG IN DER UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK TARTU

R. Parmas

Zusammenfassung

Joseph Zmigrodski (1858—1936) beendete im Jahre 1887 die Tartuer Universität mit dem wissenschaftlichen Grad eines Kandidaten der russischen Sprache und Literatur. In den darauffolgenden Jahren betätigte er sich als Lehrer in den Schulen Tartus; während der Jahre 1911—1916 arbeitete er in der Universitätsbibliothek, zur gleichen Zeit nahm er auch aktiv an der Arbeit der im Jahre 1897 bei der Universität gegründeten «Wissenschaftlich-literarischen Gesellschaft» teil. Seiner Feder entstammen verschiedene Abhandlungen über literarische und geschichtliche Probleme.

Zmigrodskis Haupttätigkeit fällt zusammen mit dem von ihm betriebenen Bau des ersten Theatergebäudes der Stadt Tartu, ebenso mit der Gründung des «Neuen Theaters» im Jahre 1892, womit den hiesigen Liebhabern so wie den auswärtigen Schauspielertruppen die günstigsten Bedingungen zum Auftreten gegeben wurden.

Die in der Universitätsbibliothek aufbewahrte Zmigrodski-Sammlung, hauptsächlich Sachen, die von ihm im Jahre 1923 angekauft worden sind, besteht größtenteils aus Material, das sich auf das Theater bezieht — Affichen und Programme, Zeitungsausschnitte, verschiedene Kartotheken und in kleinerem Umfang auch Fotos und Fotokopien — insgesamt 67 Aufbewahrungseinheiten auf 10 934 Einzelblättern.

Diese Sammlung gibt uns ein beinahe vollständiges Bild vom Theaterleben in Tartu in den 50er Jahren des 19. Jahrhunderts bis zum ersten Zehntel dieses Jahrhunderts. Hier findet sich ein eingehendes Verzeichnis des Repertoires des Theaters «Novum», des «Sommertheaters des Deutschen Handwerkervereins», des «Wintertheaters» und des «Neuen Theaters» von Zmigrodski; außerdem das Repertoire verschiedener Gesellschaften und auswärtiger Truppen. Zeitungsabschnitte zeigen uns den Wiederhall des Theaterlebens in der Presse.

Diese Sammlung kann zur Zeit als die einzige Quelle des Theaterlebens in Tartu während des vorigen Jahrhunderts angesehen werden, ausgenommen die Tätigkeit der Theatergesellschaft «Vanemuine», die sich hier nicht zeigt.

Neben dem sich auf das Theater beziehenden Material enthält die Zmigrodski-Sammlung viele Zeitungsausschnitte über verschiedene kulturelle Fragen, die Tartu und andere Städte betreffen.

Besondere Beachtung in Zmigrodskis Nachlaß verdienen das aus 94 Fotos bestehende Album von Tartus wichtigsten Gebäuden und Straßen (wird im Ethnographischen Museum aufbewahrt) und eine Sammlung Zeitungsausschnitte über die Geschichte und Kulturgeschichte des Baltikums (wird im Fr. R. Kreutzwald-Literaturmuseum aufbewahrt).